

Franjo Žigrović-Pretočki pjesnik ilirizma

Jembrih, Alojz

Source / Izvornik: **Dani Hvarškoga kazališta : Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, 1998, 24., 477 - 506**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:480280>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

FRANJO ŽIGROVIĆ–PRETOČKI PJESNIK ILIRIZMA

Alojz Jembrih

O književnoj i kulturnoprosvjetnoj djelatnosti Franje Žigrovića–Pretočkog¹ u suvremenim povijestima hrvatske književnosti nema nikakva opširna pregleda. U ediciji »Libera« *Povijest hrvatske književnosti – Ilirizam, Realizam*, knj. 4. (1975.), 163. čitamo: »(...) Franjo Žigrović (...) potonji potkancelar hrvatski i blizak Mažuranićev suradnik, vrijedan je spomena kao reprezentant sentimentalne lirike u Danici; kasnije se posve okrenuo politici (...)«. Ili na str. 203 iste edicije: »(...) Sentimentalni ugođaj u još primarnijem obliku imaju manji pjesnici ilirizma, što je pouzdan znak epigonskog pomodarstva (Vukotinović, Žigrović, Kukuljević i dr.)«. Iz ovakva prikaza izlazi kao da Žigrović nije ništa napisao osim sentimentalne lirike u Danici i da je prema tome poeta minor. Međutim, neće ipak biti tako! I A. Barac, kad govori o *književnosti ilirizma* (1964.), nabraja pjesnike koji su u doba ilirizma nešto htjeli značiti, a objavljivali su u *Danici*, među mnogima navodi i F. Žigrovića. Barac naime, poznaje Žigrovića samo kao pjesnika davorija koji poziva narod na borbu za slobodu protiv Mađžara: »Ajd', junaci ajd za banom / Ajde Slavjan za Slavjanom, / Preko Drave mač u ruci, / Ništ ne miluj, sjeci, tuci / Izdajnicu, dušmanina«.²

Ako prihvatimo konstataciju da se Žigrović poslije sentimentalne lirike u *Danici* »posve okrenuo politici«, onda bi se moglo misliti da nije više »ništa« napisao ni učinio za dobrobit hrvatskoga naroda i njegove kulture. Međutim,

stvari ipak stoje nešto drukčije. Po povratku iz Beča u Zagreb, Žigrović počinje djelovati na kulturnoprosvjetnom i književnom polju. Godine 1869., 20. svibnja, imenovan je intendantom Hrvatskog narodnog kazališta (tada Narodnog zemaljskog kazališta) a obnašao je tu dužnost samo godinu dana.³ Iz toga vremena sačuvalo nam se i jedno njegovo pismo iz kojega saznajemo koliko mu je bilo stalo do hrvatskoga jezika i stila dramskih tekstova koji su prevedeni s talijanskog, njemačkog i francuskog. Pismo je u ime »upravljajućeg kazališnog odbora« uputio Žigrović Franji Markoviću (1845.–1914.) »gimnazialnom profesoru u Zagrebu«. Evo sadržaja čitava pisma.

N. Gospodine!

Premda kazališna knjižnica broji preko 400 dramatičkih većinom prevedenih dielah, to se ipak neda tajiti, da većina prievodah nije više sposobna za prikazivanje, jer se je prijašnjih godina prevađanje povjeravalo osobam, koje niti su bile vješti pravilnomu pisanju, nit je bilo u njih estetičke žice i oštrog shvaćanja, što je svakako potrebno, ako se hoće koji književni plod iz jednoga jezika u drugi. Tako imade u tih prievodih sila pogrešakah proti slovnici, proti frazeologiji, proti estetiki i proti mislim izvornika. Popravljalo se je u prijašnje vrieme vrlo malo, nekjoki dapače prievodi tako su hrdjavi, da se ni nemogu popraviti, već se moraju preraditi.

Kazališni odbor je ovu manu uzeo u ozbiljni pretres, te zaključio da se ta nepravilnost što više ukloni. Stoga je obzirom na veliki broj hrdjavih prievodah zaključio, pozvat u pomoć književnike, koji su poznati radi vještine u jeziku hrvatskom i u estetičnom sudu, da se kazališna knjižnica njihovom pripomoći očisti i osvijetla prema današnjemu napredku naše knjige.

Stoga je čast odboru pozvati i Vaše Gospodstvu, neka vrstnim svojim perom i poznatom domorodnom revnošću bude odboru na pomoći izpravljajuć i preradeć starije prievode uz primjernu dakako nagradu.

Podpisani odbor dostavit će Vašemu Gospodstvo od vremena do vremena nekoliko takovih dielah, pa ćete izvoliti izjaviti svoje mnjenje, mogu li se prievodi popraviti ili preraditi.

Nadajući se tvrdo, da se Vaše Gospodstvo neće oteti tomu rodoljubivomu pozivu, moli odbor ujedno, da izvolite pristup k toj radnji pismeno izjaviti odboru.

Od upravljujućega odbora narodnoga zemaljskoga kazališta.

U Zagrebu 30. listopada 1869.

Žigrović⁴

Držim da ovome pismu nije potreban dodatni komentar, već samo konstatacija da se Žigrović nije posvetio samo politici, što će pokazati i još neke činjenice.

Žigrović je bio ponovo izabran za upravitelja Narodnoga zemaljskog kazališta, i to od 4. ožujka 1871. do svibnja 1872. U to je vrijeme, naime, 4. studenoga 1871. prikazana njegova izvorna drama *Sejslav ljuti* koju je kasnije uglazbio *Đuro Eisenhut* te je i objavljena 1878. u Zagrebu pod naslovom *Sejslav ljuti. Opera u tri čina*.⁵ Godine 1879. Žigrović objavljuje zbirku pjesama *Različite pjesme*⁶ koje se po svom sadržaju odlikuju rodoljubljem kao temeljnim motivskim obilježjem poezije ilirizma.

Žigrovićeva se poezija ne da izuzeti iz konteksta vremena u kojem je nastala. Domovina, odrješitost, borbenost, junaštvo, požrtvovnost, vrlina, odgoj, vjera u narod, slavenstvo, sloga i jedinstvo, sve su to temeljni motivi njegovih pjesama. Među njima nalazimo takvih za koje bismo mogli reći da zbog dimenzije njihove svečane, pa i himničke glazbene pjevnosti, povijesne reminiscencije, sjećanja na prošlost kojom je autor bio inspiriran, prijanjaju uhu i današnjega čitatelja.

Ono što je karakteristično za poeziju ilirizma, općenito, značajka je i zbirke *Različite pjesme* Franje Žigrovića. Iako se u preporodnoj rodoljubnoj lirici nazire borbenost oslobodilačkih ideja, »u njoj nema duha ekskluzivne bojnosti; ona je bez mržnje i osvete prema drugim narodima. Nju prožimlje snažan duh etičnosti, općeljudskih osjećaja pravde, slobodoljubivosti i tolerancije«. ⁸ Upravo zbog tih vrijednosti isplatilo bi se Žigrovićevu zbirku ponovno objaviti.

Većina je Žigrovićevih pjesama u ono doba budila politički i rodoljubni osjećaj, pogodovala stvaranju hrvatske nacionalne svijesti, oblikovala svijest o jedinstvu hrvatskoga naroda, a to je također značajka poezije ilirizma.

Kad smo već kod spomenute zbirke, koja sadrži 37 različitih pjesama, od kojih su dvije posvećene *Vjekoslavu Babukiću* i *Petru Preradoviću* (svakome po

jedna), valja reći da je Žigrović na samom početku zbirke priložio oveću alegorijsku pjesmu *Zlatna ruda. Prigodnica na slavu dana. Kojim se otvara sveučilište ... u Zagrebu (u tri slike)*. Zanimljiva je Žigrovićeva bilješka koja se odnosi na istu prigodnicu. Naime, iz nje je vidljiva sudbina oko nastajanja pjesme i njezina neprikazivanja. Zbog zanimljiva sadržaja Žigrovićeve bilješke, evo je čitave.

»U lice otvorenja našega sveučilišta umoli me g. dr. F.(ranjo) M.(arković), da sastavim alegoričnu sliku, koja bi se prigodom sveučilišnih svečanostih na našem pozorištu predstaviti imala. Imajući pred očima visoku svrhu, o kojoj se je sa svih stranah revno radilo, primio sam poziv hvaljenoga gospodina uz izjavu, da ako odboru, kojemu su nadležne priprave oko svečanostih, nebi od nijedne strane prispjela takova prigodnica, odbor na moju za stalno računati može; tako se i dogodi. Nu premda bi moja pjesma po odboru prihvaćena, i premda je i g. skladatelj I. pl. Zajc takovu uglazbio bio, svidjelo se je ipak odboru u zadnji čas takove ne upotriebiti dati, kojoj je, kako je poznato, čast u dio pala, da bude pozorišno predstavljena. Kašnje saznadoh, da se je od moje pjesni odustalo, tobož s razloga: da bi po situaciji muževah u III. slici koje govor staroga Hrvata kao profesore označuje, ozbiljnost prizora trpjeti mogao.«⁹

Budući da Prigodnica tada nije prikazana, Žigrović je uvrštava u svoju zbirku. Pjesmu je napisao 7. srpnja 1874., a već 9. srpnja piše Franji Markoviću:

Cijenjeni priatelju!

Ako sam precienio sile svoje i dao se na djelo, komu bi jedino Vas ravnim držao, to je više vaš nego li moj grieh, no uz grieh ima i kriepost, a ta (se) sastoji u tom, da sam razumio, da mladeži sve dosad nije za rukom pošlo naći spisatelja za to pripravna, držah dakle, da će dobro biti, da ima nešta za svaki slučaj pripravna.

Prie svega ipak želim djelce vam priobćiti, moleć, da mi kažete, što o njem držite.

S Bogom! Uz izraz

odličnog štovanja

Vaš stari priatelj

Zagreb 9/7. 1874.

Fr. Žigrović Pretočki¹⁰

Cienjenemu prijatelju!

Ako sam prečemo rle svoje
i dao se na iglo, komu bi
jedino vas ravnim držao, to
je više vaš nego li moj grieh,
no uz grieh ima i kriepott,
a ta sastoji u tom, da sam
razumio, da mladeži sve
dosad nije za rukom pislo
^{načij} pisatelja za to pripravna,
držak dakle, da će dobro
biti, da ima nešto za pra-
ki stučaj pripravna.

Prie svega ipak želim djetle
vam priobčiti, moleći, da
mi kažete, što o njem drži-
te. S Bogom! Uz izraz
vrlinog štovania

Lag. 9/1874. Vaš Hariptiarelj
Karlmann Provočki

Nije nam poznato što je Franjo Marković odgovorio Žigroviću. Možda se izrazio pozitivno o *Prigodnici*, pa je zato kasnije Žigrović i objavljuje.

Dobro je pogledati *Prigodnicu*, a posebice i 3. sliku koja je navodno bila razlogom da se Žigrovićev pjesmotvor ne izvodi javno.

ZLATNA RUDA

PRIGODNICA

na slavu dana, kojim se otvara sveučilište
Franje Josipa I. u Zagrebu
(U tri slike.)

O S O B E:

VILA HRVATSKA.

MLADIĆ HRVAT.

STARI HRVAT.

Kolo vilâ, narod.

Slika 1.

Zelen gaj, tamna noć. Mladić sred pozorišta zamišljen.

MLADIĆ.

Putujući po širokom svietu,
Vidjeh tudje zemlje sve u cvietu,
Svi gradovi sjajem odsievaju,
A u selih nadjoh se u raju;
Livade i polja, gajevi i gore,
O svôm cvietu, bogatstvu ti sbore,
Sve što narav zemljam tim udieli,
Poput zore krasno ti zabieli.
Vidi se u svemu uma snaga,
To svemožno vrelo ljudskog blaga.
Sve što tamo jednom pusto bilo,
Sve pretvori ljudski um na milo!

Blago zemlji, gdje se nadje ljudih,
Kojih um da sviet na rad probudi!
Zar Prometej, koj sav sviet nadari
Iskrom svietla, za moj rod nemari?
Za Hrvatsku, ljudstva zdravu granu,
Što joj jošte sunašce ne svanu?
Kô što svietu svuda na okolo,
Koj sviet s toga na nju zrje oholo.
Ne, to nije svemogući htio,
Njemu i naš rod na srdcu bio,
U milosti kad sviet stvori cieli,
Svim jednaki blagoslov udieli.
Što nas dakle u nevolju rinù,
Uma sila da nam ne zasinu?
Um nam bistar, a u čistih grudih,
Srdce zdravo, biser častnih ljudih.
Duh junački mišica nam zdrava,
Kriepka volja, što zna branit prava,
Medju boljim bog htie, da smo bolji,
Što nas dakle drži u nevolji?!
Zar to krivnjom našom tako biva,
I da zemlja sama tomu kriva? –
Nismo, nismo krivi toj nevolji,
Medju boljim uvijek smo najbolji,
Vierni bogu, vierni kralju svomu,
Pošteno i tvrdo vierni domu!
Tudje zlo nas od viekovah bije,
U nas razdor tudji zlobno sije. –
Nema l' nade, da nam bude bolje,
Da otvori bog nam novo polje,
Da zavriedi narod, što bog htjede,
Što nam srdca, uma sile vriede?
Ima li još gdje Prometej novi,
Pojavi se, savietuj – proslovi!
Spasi narod od propasti jaza,

Kaži, gdje mu zlatna nadah staza.
Ko u mene bit će i u inih
Nas Hrvatah viernih domovini,
Da se složno nadjemo u hramu,
Tvoga svietla, tvom prosviete stanu.
Nedaj, da smo za uvijek pali,
Daj nam steć, što drugi steć su znali!
Nas Hrvatah mač uzčuvat znade,
Da Evropa u robstvo ne pade,
Hrvat krst i prosvietu obrani
Krvlju svojom, barbarstvo odstrani,
A za sve to da mu hvale nije,
Tudje zlo da uvijek još ga bije? –
Nezahvalna nasmieš dulje biti
Evropo! nasmieš nas odbiti,
Koj za tvoju prosvietu se hrvo,
U tvom kolu mjesto mu je prvo.
Ali neka – Bog će nam pomoći,
Dan će svanut poslie duge noći,
Bilo tvojom il bez volje tvoje,
Znaj Evropo! Hrvat steć će svoje;
Umnoj umnu staviti će silu,
Te će stalno doći svome cilju!
Bože, bože! što to samnom biva?
Da li sanjam, da l' mi duša živa?
San il život, srdce za dom bije,
O da tako u rod sav probije,
Da na noge istim duhom stane,
Hrvatskomu rodu zora svane!

Slika 2.

*Gaj postaje polagano sve bolje svietao. Orkestar preludira
pjesmi »Tužno pjeva vitez na planini.«*

MLADIĆ

Što sviće na mah tako sjajno? –
Zar zora mene tuj zetekla?
O svani zoro svani
O svietlo sunca plani,
Ah svani mi na bolje! –
I glasi mili se pojave –
Zar vile staru slavu slave?

(Otraga pjevač pjeva pjesmu »Tužno pjeva vitez u planini«. Kad izpjeva zadnji stih: »On se stane, sviet se gane, rodu zora svane,« plane pozorište svietlom sunca, i pretvori se u vilinski dvor, sred njega kolo vilah, izmedju kojih tri srednje predstavljaju Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju, na glavi im kruna, a u ruci štit, na štitu grb. Mladić okrenuv se prema vilam sav u čudu i uzhićen.)

VILA HRVATSKA.

O nemoj, sinko! nemoj tugovati!
Pod štitom svoje hrvatske si majke.
No slušaj vierno, što ti majka reče:
U staro vrieme već se sretno nadje,
Muževa slavnih hrvatskoga roda,
Da umnom snagom domorodnim duhom,
Svom rodu put do prosviete prokrče,
I zlatne rude znanosti otvore,
Al sinko! bratske sloge im uzmanjka,
Da dielo plodom željenim urodi,
I burno vrieme, ko i zloća tudjih,
Na dičnom putu tom ih zaustavi.
Nu Vile blago rodu užčuvahu. –
Sad slušaj, sinko! majke opomenu! –
U tebe nadje zemlja vierna sina,
U tebe Vilah sbor pronadje vriedna,

Da javiš braći, što u kolu našem
Za dobro zemlje trojednice mile,
Nas Vilah sud bi svemogućeg voljom.
Od ladne Drave sve do sinjeg mora,
I kuda Sava, Kupa rieke teku,
U jedno kolo sastat se je vami,
U bratskoj slozi, ljubavi prastaroj!
Tuj hram Vam dignut uma svetoj sili,
U hramu tome mudrost brižno gojit,
I znanost sretno s umjetnošću spojiti:
Tuj vrelo bujno poviesti Vam stare,
Tuj vrelo bujno stožernih vam pravah,
Tuj vrelo bujno zemlji za bogatstvo,
Tuj vrelo bujno zdravlja i spasenja,
Tuj vrelo bujno novih uvijek mislih!
Tri zlatna evo tebi dajem pera,
U ime Vilah na troje u dielu,
Za svaku zemlju od trojedne krune,
Hrvatskoj jedno, a Slavonskoj drugo,
To treće slavnoj dalmatinskoj zemlji,
Kolievci slavnoj, pradiedova naših,
Kolievci dičnoj književnosti naše.
I kaži braći, da se sve bez kraja.
To svako pero dieli pak na troje,
A troje novo, sve u novo troje,
Da zlatnih pera neuzmanjka nikad,
Nijednoj duši, kojoj dom omili!
I kaži braći, da je voljom višnjom
U svako pero ulijena snaga,
Prosvjetit narod bez pomoći tudje.
U svako pero ulijena snaga,
Da sije slogu, ljubav, sreću roda,
U svako pero ulijena snaga,
Da svaki pisac istim duhom piše.
Sve na slavu milog roda svoga!

Još jedno treba da zapamtiš dobro:
Ajđ žurnom nogom do dvorova banskih,
Tu nadješ muža Vilam pobratima
Preslavna pjesmom, državnika mudra.
U ime Vilah pozdravi tog muža,
U njegve ruke predaj tri ta pera,
Najbolje će ih on razdielit znati,
Koj zlatnim perom već odavna piše.
A pruža mu se sad najbolja sгода,
Gdje novi hram u Zagrebu se diže,
U bielom gradu priestolnici banskoj,
Milošću kralja brižna otca puka,
Hram novi živo vrelo umnih silah,
Da tvore opet nove umne sile.
Tuj sinko tebi takodjer je mjesto,
Pristupi tamo, pobrini se revno,
I više što, da takovih sinovah,
Zavriedi pera od banove ruke! –
A sada, sinko, rieč još velevažnu!
Tko hramu da Vam blagoslov udieli?
Jer kao nema, znaj, bez blagoslova
Nit kući krova, to nit djelu ploda –
Tko dakle da Vam blagoslov udieli? –
A tko bi na to zvanim nać se mogo,
Već onaj muž, koj hram Vam taj osnovo,
Koj prvi u Vas iskricu probudi,
Za novo svjetlo, novo zemlje dobro,
Koj prvi hramu kamen utemelji,
Jest zlatni kamen riečju spasitelja:
Na zlatnoj hridi toj sad gradi rode
Budućnost svoju, bit će vjeruj tvrda,
I čvrsta tako, da nit pakla sila,
Nit zloba ljudih njoj naudit neće
Tog muža ime Juraj Josip slavno,
Upisan Vam u poviest zlatnim slovom

Uz njega mnogo jošte častno ime,
Što većim manjim rodoljubnim darom,
Tom krasnom stazom spomen si zavriedi.
Opomena za vas uvijek živa,
Da Vam zlatom djelo, trud urodi,
Sad idi sinko, što u snu si gledao,
I slušao ovdje, već postade živim!

(Zastor padne.)

(Odmah, kako zastor padne, orkestar zasniva narodnu koračnicu; izmedju ove i treće slike nesmije poteći više od 5 do 6 časova.)

Slika 3.

Sjajna dvorana, s desna stol pokrit suknom zelenim, na stolu više knjigah; oko stola s jedne strane više muževah svečano odjevenih. Pozorište izkćieno cviećem i vienci, sred kojih slika Njeg. Veličanstva Franje Josipa I., bana, biskupa Strossmajera i po izbor drugih za domovinu zaslužnih muževa. Naproti stolu mlado i staro obojeg spola. Kako se zastor digno zapjeva mješoviti sbor pjesmu od Preradovića »Bože živi« uz pratnju orkestra. Kako se pjesma svrši, stupi napried stari Hrvat s jednim mladićem, koj na jastuku drži tri zlatna pera. Starac upravi govor svoj na muževe za stolom stojeće.

STARI HRVAT

Ima l' sretnih u poviesti danah,
Sjajnih, slavnih od otacah naših,
Ima l' činah izobiljem plodnih,
Da nam zemlje dobro unapriede,
Da zlatno pero ti zavriediš jednom
Na svoju čast i korist domovine;
U nas živi duh na rad probude,
To nam danas naj sretniji svanu,

Kojim sinu prosviete nam sunce,
Sunce, koje žarom svietla svoga
Prodre u dno narodnih rudah,
Svetog vrela svetih umnih silah!
Sav to narod osieća duboko,
Te se sgrnu u radosti ovdje,
Staro, mlado, veliko i malo,
Pozdravit da može vriedne muže,
Veleumne, znanjem odabrane,
Svojim radom već do sele slavne,
Domu dušom tielom sve odane!
Našom riečju narod vas zaklinje,
Otcu, majke, mladež cvieće naše,
Mladež zdrava, tvrda nam budućnost,
Vrućom molbom živo Vas zaklinje:
Da ste vriedni apoštoli zvanja
Svoga mučna kao što i častna,
Sveštenici vierni u tom hramu
Svetom hramu narodnoga blaga!
Evo tuj u naroda vam ime
Uspomena u tri zlatna pera
(Položi ih na stol.)

Da rod jednom veselo zapjeva:
»Da hrvatska zna iz svoje rude
Zlato vadit i – da ima ljudih!«
A sad braćo iz dna duše naše
Uzklik hvale svietloj kruni našoj,
Neka živi nebrojenih lietah
Car te Kralj naš Franjo Josip prvi,
Slava njemu uvijek i u svemu!
Slava rodu trojednice naše,
Slava cvietu zlatne rude naše!

(Svi uzkliknu »Živio«, orkestar intonira hymnu, od koje prodje na pjesmu »Još Hrvatska ni propala.«)

(Konac.)

7. srpnja 1874.

U vezi sa Žigrovićevom dramom, odnosno operom *Sejsslav ljuti*, možemo kazati da je to dramsko djelo usko vezano s njegovom prijašnjom političkom djelatnošću. *Sejsslav* mu je kao simbol borbe protiv Mađžara s kojima se i on (Žigrović) sâm borio dokazujući im hrvatska samosvojna prava. Pri sastavljanju »Sejsslava ljutog« Žigrović je poznao, odnosno mogao se poslužiti *Ljetopisom popa Dukljanina* gdje je riječ o *Sejsslavu*.¹¹

Da se Žigrović bavio i dramaturgijom, pokazuje njegov interes za djela Friedricha Schillera (1759.–1805.) i Franza Grillparzera (1791.–1872.). Od prvoga je preveo originalnim metrom (osmerac) na hrvatski *Don Carlosa* (1787.), a od drugoga *Prababu* (Ahnfrau, 1817.).¹² Zašto je baš od Schillera odabrao »Don Carlosa«? Prije svega zato što je to djelo, po svojoj koncepciji, odgovaralo Žigrovićevu shvaćanju političkog idealizma u kojem je važno ljudski živjeti. U Grillparzerovoj drami »Ahnfrau« našao je pak temeljno načelo svjetonazora – spontanost i uzročnost. Naša bi teatrološka istraživanja mogla dati odgovor na pitanje: u kojoj je mjeri politička situacija utjecala na Žigrovićev izbor Schillerove i Grillparzerove drame? No, pri tom treba imati na umu da je njegova (Grillparzerova) »Ahnfrau« od bečke publike tada (1817.) primljena s velikim oduševljenjem: »(...) seine »Ahnfrau« 1817 am Theater an der Wien mit ungeheurem Erfolg herausbrachte«.¹⁴

Valja još spomenuti da je Žigrovićevom zaslugom 1870. u Zagreb bio pozvan Ivan pl. Zajc (1831.–1914.), a možemo reći da je 1871. utemeljena opereta upravo njegovim »Sejsslavom ljutim« (v. bilj. 3 ovdje).

Na osnovi svega ovdje ukratko rečenoga možemo zaključiti: Franjo pl. Žigrović Pretočki zaslužuje u hrvatskoj povijesti književnosti 19. stoljeća pravedniju valorizaciju i časno mjesto u krugu iliraca preporoditelja. Pogotovo kad znamo da je surađivao s Ivanom Mažuranićem, u što nas uvjerava i pismo iz 1865. koje Žigrović piše Mažuraniću.

/ u Beču 29a prosinca 1865.

Uzvišeni priatelju!

Kao iskreni štovatelj vaših visokih krepostih, nemogu propustiti, da Vas prigodom nastajuće nove godine nepozdravim priateljskom Čestitkom želeći, da Vam svane još nebrojenih novih godinah na čast naroda, koji Vas , kao što ste zaslužili danas sutra slaviti, da u zvezde kovati, i za korist mile obitelji vaše, koja se s Vami ponosi, i kojoj ste to, što je svakomu oko u glavi.

Izručujuć se vašoj priateljskoj uspomeni, molim da budete uvjereni, da ostajem do groba

Vaš

vierni priatelj i štovatelj
Franz Žigrović¹⁵

U prilogu (ovdje) evo nekoliko Žigrovićevih pjesama kako bi se današnji čitatelj uvjerio u kojoj je mjeri njihova vrijednost u kontekstu poezije ilirizma.¹⁶ Detaljnije istraživanje valjalo bi posvetiti »Sejslavu ljutom« kao i ostaloj Žigrovićevoj političko–pravnoj i književnoj djelatnosti.

Detaljnije istraživanje valjalo bi posvetiti »*Sejslavu ljutom*« kao i ostaloj Žigrovićevoj političko–pravnoj i književnoj djelatnosti.

SEJSLAV LJUTI.

OPERA U TRI ČINA.

SASTAVIO

F. Ž. PRETOČKI.

UGLASBIO

GJURO EISENHUT.

Preklampano iz „Hrvatskog Svjetlozora“.

U ZAGREBU.

NAKLADOM HRVATSKOG PJEVAČKOG DRUŽTVA „KOLA“

1878.

RAZLIČITE PJESME

F. Ž. PRETOČKOGA.

U ZAGREBU.

Tiskom Lav. Hartmána i družbe.

1879.

I.

STARI HRVAT

Kućica ti mala
Na brdašcu malom,
U njoj bogu hvala!
Život nije jalom.

U njoj duše blage
Žena vlada mila,
Oko djece drage
Uvijek brižno bdila.

Oko tihe kuće
Vinjage se vijuju,
A vrh krova guče
Golub milče sviuh.

Gle, u lipu hladu
U zelenoj travi,
Igrom djeca znadu,
Stvorit raj si pravi.

Pokraj kuće polje
Pojuć otac radi,
Uvijek dobre volje;
Ore, kopa, sadi.

Kad u večer zvonu
Pozdravljenje javi,
Sve u kući sklono,
Višnjega da slavi.

Tako nekoč bilo
U hrvatskom domu,
Bar da sada bilo
Svakome u svome! –
(str. 13–14)

II.

NAŠIM MOMKOM

1.

Kad zagledaš dievu
 svu u srebru, zlatu,
Dievu kojoj biser
 krasnu kiti kosu,
Dievu zvonkim glasom,
 licem umiljatu,
Dievu, kojom narav
 sve dražesti prosu;
Ti na zlato, biser,
 i srebro ne gledaj,
Niti zvonkim glasom
 varati se nedaj,
Već ti, momče, pitaj:
 da li naši sbori?
(15)

2.

Al' kad momče vidiš
 dievu u odielu
Bez zlata i srebra
 priprostu i bielu,
Kojoj lier u kosi,
 ružica na grudi,

Kojoj oko sjevom
 angjeoske ćudi,
Čuješ, kako liepo
 dieva naši sbori, –
Tu djevojku bog ti
 na čast roda stvori: –
Tad nepitaj momče;
 već ti odma snubi.
 (16)

III.

NAŠIM KRASOTICAM!

Kad zagledaš momka
vedra, bistra oka,
Koj je živa iskra
 svojom umnom snagom,
A u kolu dievah
 uviek hitra skoka,
Momka, koga carskim
 bog nadari blagom,
Uviek dievo pitaj,
 kada momak snubi;
Da li momak knjigu
 svoga roda ljubi?
Samo rodu vjeran
 momak vjerno ljubi.
 (17)

VI.

MOLITVA

Oj pjevaj svaki punim glasom
Oj pjevaj zrielo svakim časom,
Na čast i slavu roda svog

Trojdnog doma hrvatskog!
I blagoslovi dom nam bog.

O bože! mržnju, jal odstrani,
Od tudje sile nas obrani.
Nadahni sve nas ponosom;
Djedovah da nam slavan dom,
O blagoslovi, bože, dom!

Doživjet daj nam bože mili,
U svojem svoje, što smo bili;
U bratskoj slozi, naći spas,
U svakog dičan, da nam glas,
U domu sretan svaki nas!

(20)

VII.

OTAC KĆERI

Budi vjerna svome bogu,
Milosrdna pram' ubogu,
Uviek i u svemu čedna,
Tad ćeš kćerko biti vriedna,
Da ti otac, da ti mati,
Ljubav nikad ne uzkrati,
Da te božja ruka vodi,
I do sreće te dovodi!! –

(21)

X.

ZARUČNICI!

Što svjetlo vrela probudjeno suncem,
To žar mi djevo milog oka tvoga,
Što zrak proljetnog cvjeća krili gonjen,

To dah mi ružičastih tvojih usta,
Što zelenog je luga šum jutarnji,
To glas mi tvoje milozvučne rieči!

O bar me uvijek žar tvog oka grio,
I tvoj se dah u cielov mi prelio,
A tvojom riečju dotekao meni,
Iz vjernih tvojih grudih glas ljuveni,
I kad se meni jednom sretno javi,
Na zemlji toj će svanut raj mi pravi!

(24)

XII.

OTAC SINU

Na oružje! zemljom sve zaori,
Na oružje! dušmana obori,
Dižite se sini domovine
Slobodu Vam branit otačbine! –

Sve se digne veliko i malo,
Svakome je do zemljice stalo,
Kuju majkom zove svojim blagom,
Kuju ljubi svetom duše snagom.

Majke, ljube, sestre jauču, plaču,
Mole boga, da uzčuva braću,
Sinko dragi, nejdí, nejdí mili,
Neostavljaj tužnih nas u sili!

Otac sluša, sieđu digne glavu,
On nemisli, no na zemlje slavu,
Svog jedinca trgne s majke krila,
»Sinko! ura slave udarila!«

U junaka kolo njega vodi,
Sinko, majka domu tvom te rodi;
Tuj ti mjesto diete moje drago,
Dom si brani, najsvetije blago!
(28–29)

XIII.

SIN OTCU

Na oružje otče zoveš sina,
Zoveš sina otče svog jedina,
Da slobodu doma svoga brani,
Od svog doma dušmana odstrani.

Zadnju kap ću mlade svoje krvi,
U junaka kolu prolit prvi.
Da znam, da za čast se borim roda,
Borbom rodu niknut će sloboda,

Al gdje dom mi? kaži, otče mili!
Zar smo jošte, što smo jednom bili?
Dal' u kući svojoj gospodari,
Sretni sini od Hrvata starih? –
30)

XIV.

STARA PJESMA

Stari sviet o prošlosti rad sniva,
Hvali prošlost, kudi što sad biva,
Mladi sviet se diči svojim viekom,
Sviet se ipak istim kreće tiekom.

Radjaju se slasti ko i jadi,
Svakim viekom stari ko i mladi,

Gledaj svaki dar ugrabiti bolji;
Bit će svakom tada viek po volji.

Ako neznaš, il nemožeš tako,
Tada pobre za te na opako,
Al' tad krivnje znaj u vieku neima,
Već u tebe, u kog snage neima.

(31)

XXIII.

UZDAH DJEVIN

Zviedzice, zviezdo mila
Da su mi laste krila,
Prestala ljetet nebi
Da me ponesu tebi!
Ti si mi svjedok boli,
Suzah, što tužna proli
Dragi što ljubi drugu,
Prezire moju tugu.
Zviedzice, zviezdo mila,
Podaj mi, podaj krila
Da smjem poljetet tebi,
Mjesto da nadjem sebi
Tamu u zvizedah sjaju
Milih Vas tihom rajju.
Kada mi suza kane
Neka na dragog pane;
Neka osjeti tugu,
Što on obljudi drugu!

(47)

XXVII.

NA USPOMENU
Vjekoslavu Babukiću

Oj s bogom, s bogom Vjekoslave moj,
Za tobom gorko plače narod tvoj,
Tvoj narod, kom si bio vjeran sin,
O vriedan, vriedan domovine sin!
Još mlad si steko liepu slavu si,
Ti vjeran rodu, vjeran znanosti,
Uztrajao si sve do starosti!

Što rod govori liepom rječju sad,
To Vjekoslave tvoj je liepi rad;
Da, knjiga tvoja sve nauči nas,
Da knjizi našoj miliji je glas.
I ako zlatnim piše perom koj,
To Vjekoslave učenik je bio tvoj,
Što boljeg živi, sve to svojim broj!

Kad prvi rodoljubi dignu glas,
Uz starog Janka domu si na spas,
Sa Ljudevitom, kog već zemlja krije,
I s mnogim drugim, kog već s nami nije.
U tebe sretno nadje sjeme rod,
I danas cvate sjemena tog plod,
Pomagao stvorit narodnosti brod!

Dok Kupa, Sava, Drava sestre tri,
nam zemlju milu će cjelivati,
U gorah naših dokle tvrdi kam,
Od sunca svietu blagi žar i plam,
U slavu tvoju Vjekoslave moj,
U zemlji našoj pjevat će rod tvoj,
U kojoj našo lahki pokoj svoj!

(51–52)

XXXI.

MEMENTO MORI!

Vrieme leti prodje mladost,
Vrieme leti dodje starost,
Medju jednom medju drugom,
Što se svrši srećom, tugom;
Strogim perom udes piše,
Sivim kistom sivo riše,
Na umrlih jadno lice;
Dok života tanke žice
Neraztrga gladna smrt! –
Gladna sreću, tugu strt! –

Vrieme leti minu lieta,
Nêsta redom starog svieta,
Novi sviet se opet rodi,
Al' on starom šajkom brodi,
Petar Pavla kô i prie,
Pavel Petra grizt umie.
Jedan drugom da se diže;
Neda, već ga vuče niže;
Dok u pomoć dodje smrt,
I pomogne oba strt! –
(60)

XXXII.

KOPRIVA I LJUBICA

Kopriva

Sve me bježi, neimam priatelja,
Koprive je s toga budna želja,
Da u carstvu prirode izgine,

Da se mržnji sveobćoj izvine:
Od vjekova sve me psuje, kudi,
Nevaljalim okrste me ljudi,
Djeca kažu o meni i mudri,
Neće grom u koprivu da udri.

Ljubica

Miruj, ako nemaš priatelja,
Neškodi ti jal nepriatelja,
Usudi l' se tko uvriedit tebe,
Dirnuv tebe ozliedit će sebe.
A glej kako ljubicu kob stavi
Tam pod plotom i u dračnoj travi.
Nitko u tvoj plod i cviet ne dira,
Ljubici dok cvate nema mira,
Rodiš se i rasteš u slobodi,
Men' je ginut, čim me majka rodi.

* * *

Ej ljubice, umrieti je bolje,
No od svojih bačen bit na polje!
(61–62)

BILJEŠKE

¹ Atribut Pretočki govori o Žigrovićevu podrijetlu, tj. da su mu pretci iz Pretoka kraj Svetog Ivana Zeline.

Djetinjstvo je Franjo Žigrović (1814.–1890.) proveo u Moslavini gdje mu je otac bio upraviteljem dobara grofa Erdödyja. Niže razrede apsolvirao je u Vojnom Križu, a četiri razreda gimnazije u Zagrebu, dok je V. i VI. razred pohađao u Velikoj Kaniži kao i Tomaš Goričanec (1815.–1837.) i Ljudevit Vukotinović (1813.–1893.). Sveučilišne nauke: pravo i filozofiju, završio je u Zagrebu. Kada je imao 21 godinu, izabran je 1835.

za županijskoga podbilježnika u Križevcima, gdje je ostao trinaest godina (do 1848.), kada ga je zamijenio Antun Nemčić (1813.–1849.). Najjača politička trojka XIX. stoljeća u Križevcima bili su Žigrović, Nemčić i Vukotinić, jer samo se njima ima zahvaliti da se u toj županiji od 1835. do 1848. nije udomaćio protunarodni duh (usp. Grlović, *Slava preporoditeljem*, Zagreb, 1885., 10).

Imajući pred očima vrijeme u kojem je Franjo Žigrović djelovao, sasvim su razumljivi njegovi kontakti s prvcima ilirskog preporoda. Od brojnih svojih suvremenika najviše je surađivao s Ivanom Mažuranićem, Vjekoslavom Babukićem, Dragutinom Kušlanom i Josipom Kuševićem. Od 1837. do 1848. često se javljao pjesničkim ostvarenjima u *Danici ilirskoj*, a 1848. s Ivanom Mažuranićem uređivao je časopis *Slavenski jug* i bili su osnivači zagrebačke »Slavenske vile«.

² Cit. prema Barac dj., 87. Žigrović je povodom 50. godišnjice ilirskog preporoda 1885. zapisao: »Svemirne sile stvorile su sunce i hrane ga vječnom vatrom, – a što su ove suncu, to su narodu sile duha, duše i uma. Nastojmo dakle ovim i ujedinjenimi silami uvijek i u svemu djelovati, da si stvorimo duševno svjetlo, kojega blagi traci odsievat će kriepostmi ljubavi, sloge, prosvjete i čistoga domoljublja; jer bez toga nema narodu sreće, niti slave«. Citirano prema *Slava preporoditeljem*, Zagreb, 1885., 17.

³ Žigrović je bio 1871.–1872. predsjednik kazališnog odbora. Usp. još: Alojz Jembrih, »Franjo Žigrović–Pretočki u službi političara XIX. stoljeća«, *Zbornik radova Sveti Ivan Zelina*, 1994./95., 37–56. Uputno je spomenuti što u časopisu *Sv. Cecilija*, god. V., br. 10–11, Zagreb, 1911., 71–73, potpisnik članka inicijalom »Z« – »Ivan pl. Zajc« – piše u vezi sa Žigrovićem: »U to vrijeme stala se u Zagrebu sve to življe isticati želja, da se osnuje stalna hrvatska opera. Operi toj valjalo je naći ravnatelja, a svi se složno odlučise za Zajca. Predsjednik kazališnog odbora Franjo Žigrović–Pretočki, pozva Zajca koncem g. 1869. u Zagreb, da preuzme upravu kazališnog orkestra i glazbenog zavoda i da po malo stvori hrvatsku operu. Tako se dogodi, da je Zajc 24. veljače 1870. prvi puta stupio na kapelničko mjesto našega narodnog kazališta, da ravna svojim dražesnim operetama »Mjesečina« i »Momci na brod«. Doček Zajčev bio je pravo narodno slavlje. Franjo Marković pozdravi ga govorom i preda mu dragocjenu mahalicu, a Ivan Trnski ispjeva mu u slavu pjesmu, koja se je dijelila među općinstvo. Bio je to rođendan hrvatske opere«.

⁴ Pismo se nalazi u Arhivu HAZU, Zagreb, Zbirka ostavštine Franje Markovića, sign. XV–37.

⁵ Konzultirali smo primjerak NSB u Zagrebu sign. 156.078. O Đuri Eisenhutu pisao je Antun Goglia u časopisu »Sv. Cecilija«, god. XX., sv. 2, Zagreb, 1926., 37–48. vidi također Janko Barlè, »Iz korespondencije Gjure Eisenhuta«, *Sv. Cecilija*, XX, sv. 3, Zagreb, 1926., 98.

⁶ Isto, sign. 96.569.

⁷ Žigrovićeva poezija, kao i poezija ostalih iliraca, ulazi u okvir prosudbe kakvu je svojedobno (1932.) izrekao o istoj poeziji A. Barac: »(...) Najveći je broj tadanjih

književnika pisao zato, jer se na taj način manifestirao njihov patriotizam (...). Njihova je književna građa uglavnom jedna ista (pjesme o slozi, o slavi, o slavenstvu, erotika bez ličnih crta), a stil i stih imitacija ili Dubrovčana ili narodne pjesme.« A. Barac, »Književni pojmovi iliraca«, *Hrvatsko kolo*, knj. XVIII, Zagreb, 1932., 49, v. 46.

⁸ Nedjeljko Mihanović, *Poezija ilirizma, Zbornik zagrebačke slavističke škole*, knj. 4, Zagreb, 1976., 53–61.

⁹ Franjo Žigrović, *Različite pjesme*, Zagreb, 1879., 1–2.

¹⁰ Pismo u Arhivu HAZU, Zagreb, sign. XV–37, zbirka ostavštine Franje Markovića.

¹¹ Usp. *Ljetopis popa Dukljanina*, Zagreb, 1950, 62–65; izdanje u povodu 800. godišnjice Ljetopisa 1149–1949, Ludwig Thallosy, *Die ungarischen Beziehungen der Chronik des Presbyter Diocleas*, Archiv für slavische Philologie, Bd. XX, Berlin 1898, 201–224. Vidi još: Anny Newman, *Die Chronik des Popen von Duklja–kroatische Fassung*, Mannheim 1986. Žigrovićeva zauzetost u političkom životu Hrvatske trojednice prepoznatljiva je, uz ostali rad u suradnji s Ivanom Mažuranićem, i u njegovim trima djelima. Godine 1883. u Zagrebu je objavio u hrvatskom prijevodu (izvornik latinski: »De iuribus municipalibus et statutis regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, Zagrabiae 1830.«): *O samosvojnih pravih i pravilih kraljevin, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*. Na njemačkom jeziku objavio je: *Das Verhältnis Croatiens zu Ungarn. Eine Erläuterung des Stephan von Horvatschen Unterjorhungsgeschichte Croatiens durch Ungarn*, Leipzig 1846; *Über das Selbstbestimmungsrecht des Königreiches Dalmatien, Croatiens und Slavonien von F. X. von Ž. Pretočki*, Wien 1864.

¹² U vezi sa Žigrovićevim prijevodom Zdenko Škreb piše: »(...) Žigrovićev nezgrapni pokušaj da *blank verse* Don Carlosa prevede narodnim osmercem (pored toga, stihom španjolske romance i nekih dramskih djela njemačkoga romantizma, pored Grillparzerove Ahnfrau), može se ocijeniti samo kao barokni hir (...)« v. Zdenko Škreb, Šenoa i njegovo doba prema njemačkoj književnosti (1860–1881), *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima*, Zagreb, 1970., 163. Žigrović je bio svjestan »nezgrapnosti« i slabosti ostalih prijevoda dramskih djela. Zato i traži pomoć Franje Markovića; tako Škrebova (pre)stroga ocjena postaje time ublažena. Ovdje se koristimo prilikom te korigiramo Škrebov zapis Žigrovićeva imena u n. dj. str. 163. Naime Škreb piše da je *Don Carlosa* preveo *Kamilo* Žigrović Pretočki. Žigroviću je ime *Franjo*, a ne *Kamilo*.

¹³ Usp. Heinz Kindermann, *Grillparzer und das Theater seiner Zeit*; Herbert Seidler, *Grillparzer und Drama seiner Zeit*, oba rada objavljena u: *anzeiger der österreichischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch–historische Klasse*, Nr. 18, Jahrgang 103, Wien 1966, 97–115; 117–126.

¹⁴ *Lexikon der Weltliteratur bearbeitet von Heinz Kinderman und Margarete Dietrich*, Humboldt – Verlag, Wien–Stuttgart 1951, 297.

¹⁵ Pismo u NSB u Zagrebu sign. R 5844 b.

¹⁶ Čitava zbirka (džepnoga formata, 14,7 x 11,7 cm; 119 str.) sadrži 37 pjesama

različita sadržaja, da spomenemo samo naslove (njih većinu): *Stari Hrvat* (str. 13), *Sin ocu* (30), *Stara pjesma* (31), *Krvavo raskršće* (35), *Đačka* (38), *Mladost, starost* (40), *Sloboda* (41), *Pitanje* (42), *Odziv starcu na nekad i sada* (44), *Otpadniku* (46), *Uzdah djevin* (47), *Ljudi ginu, svijet negine* (48), *Pošten glas* (49), *Smrt ili život?* (50), *Na uspomenu Vjekoslavu Babukiću* (51), *Na uspomenu Petru Preradoviću* (53), *Sebirad* (56), *Napitnica* (57), *Memento mori!* (60), *Kopriva i Ljubica* (61), *Majčin blagoslov, gotovo zlato* (62), *Priziv raje* (67), *Pouzdanje djeteta* (79), *Pjesma o ljudskom životu* (84), *Tko to zna* (105), *Romanca* (107). Treba još spomenuti da je Žigrović u svoju zbirku pjesama uvrstio četiri pjesme koje je preveo. Tako je za baladu »Pouzdanje djeteta« (79–83), bilješkom spomenuo: »Balada ova prevedena je vjerno iz njemačkoga, spjevao ju je pako G. M. Saphir«. Riječ je o njemačkom pjesniku imenom: Saphir, Moritz Gottlieb (1795.–1858.) Za pjesmu »Pjesma o ljudskom životu« (84–104), Žigrović također navodi da je »Od M. G. Saphir–a«. Isto tako za pjesmu »Tko to zna«, Žigrović navodi: »(Iz njemačkoga »Vielleicht« od Mosenthala)«. Riječ je o pjesniku kojega je Žigrović možda i osobno poznao. Bio je to Mosenthal, Salamon Ritter von (1821.–1870.) koji je umro u Beču gdje je bio od 1850. službenik–činnovnik u Ministarstvu za školstvo. Vidi: *Lexikon der Weltliteratur*, bearbeitet von Heinz Kindermann und Margarete Dietrich, Wien–Stuttgart, 1951., 555; 712. Pjesma »Romanca« (107), prema Žigrovićevoj bilješci saznajemo da je »od ruskog pjesnika Uljanova«. Za posljednju pjesmu »Njekoč i sada«, (108–112), Žigrović navodi da je i to prijevod pjesme »koju je njemački spjevao pokojni ban Josip Jelačić«. Pri proučavanju Žigrovićeve poezije dobro je konzultirati još: Ivo Frangeš, *Studije i eseji*, Zagreb 1967, 7–28; Milorad Živančević, »Recidiv sentimentalizma u hrvatskoj preporodnoj književnosti«, *Croatica III*, knj. 3, Zagreb, 1972., 47–63; Mira Gavrin, *Pjesništvo narodnog preporoda u odnosu na njemačko i austrijsko pjesništvo*, *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima*, Zagreb, 1970., 51–119.